

godna przyjąć tajemne pouczenia Zbawcy, nieznane nawet apostołom. Pouczenia Zbawcy otrzymała także w wizjach (por. PapOxy 3525, końcowy fragment). W drugiej części utworu Maria Magdalena nie otrzymuje objawień ani specjalnych pouczeń, wspomina otrzymane nauki, zastępuje właściwie Zbawcę w rozmowie z uczniami. W tej części EvMar rozwinęto dyskusję nad rolą kobiet w nauczaniu, a w szczególności nad znaczeniem Marii Magdaleny jako wybranej uczennicy Jezusa²⁷. Przeciwnikami kobiet okazują się apostołowie Piotr i Andrzej, jako ich obrońca występuje Levi. W jakim stopniu te opinie odpowiadają historycznej rzeczywistości Kościoła względnie gnostyckich poglądów, trudno znaleźć odpowiedź. Na ogół przyjmuje się, że Kościołowi oficjalnemu (tu apostołom Piotrowi i Andrzejowi) zarzucano tworzenie przepisów i prawa ograniczającego kobiety w kościelnych funkcjach. W EvMar ostatecznie apostołowie zgadzają się, aby nie ograniczać roli kobiet w Kościele, nie odmawiają Marii Magdalenie zbawczego posłannictwa powierzonego jej przez Zbawcę. Tu oczywiście pojawiają się kolejne pytania, czy w tym rozwiązaniu chodzi o rzeczywistość historyczną, a więc o jakiś fragment historii chrześcijaństwa, gdy kobiety odgrywały równorzędną rolę z mężczyznami, czy o postulat, projekcję życzeń gnostyków lub ich krytykę oficjalnego Kościoła.

Ewangelia Marii [Magdaleny]

[BG,1; p. 7,1-19,5]

[Rozmowa Jezusa z uczniami i uczennicami: p. 7,1-8,11]

(p. 1-6 brak) (p. 7,1) „... czy [materia] zostanie zniszczona, czy nie?” Zbawca odrzekł: „Wszystkie (postacie) natury, wszystkie (rzeczy) stworzone, (a więc) wszystkie stworzenia są ze sobą wzajemnie powiązane. (5) I zostaną rozwiązane, powrócą do swojego korzenia²⁸, a więc także natura materii, rozwiązując się, (wraca) do właściwości jej (początkowej) natury. Kto ma uszy do słuchania, niech słucha”.

(10) Piotr powiedział do niego: „Skoro pouczyłeś nas o każdej rzeczy, powiedz nam jeszcze i to: Czym jest grzech świata?” Zbawca odrzekł: „Nie istnieje żaden grzech, natomiast wy jesteście tymi, którzy popełniają grzech, (15) gdy dopuszczacie się czynów, odpowiadających naturze rozpusty, a ta nazywa się «grzechem». Dlatego Dobro weszło pośród was, (aż po) naturę wszystkich rzeczy, aby przywrócić ją do (20) jej korzenia”. I mówił dalej i powiedział: „Dlatego jesteście chorzy i umieracie, ponieważ [kochacie] to, (p.8,1) co [was będzie oszukiwać]²⁹. Kto potrafi zrozumieć, niech zrozumie. [Materia] [stworzyła] namiętność, która nie ma (swego) podobieństwa, ponieważ wystąpiła z (połączenia) przeciwnego naturze. (5) Zaburzenie to powstaje w całym ciele. Dlatego powiedziałem wam: występujcie pewnie, nawet gdy nie macie żadnej pewności, pewni występujcie (odważnie) wobec różnorodnych postaci (10) Natury³⁰. Kto ma uszy do słuchania, niech słucha”.

²⁷ W opracowaniu Anne Jensen, *Frauen in frühen Christentum*, Bern 2002, s. 19-23, zacytowano fragment z EvMar jako przykład prorockiej aktywności kobiet we wczesnym chrześcijaństwie.

²⁸ To jest do swego początku.

²⁹ Rekonstrukcja: (p. 8) Till-Schenke w wydaniu: ΜΠΕΤΑΡ[Α]ΠΑ[ΤΑ ΜΜΩΤΝ ΠΕΤΡ].

³⁰ Tłumaczenie francuskie inaczej rozumie to zdanie: „Soyez obéissants et à la fois déso-béissants pourvu que vous obéissiez à chaque Image de la nature”. Idę za rozumieniem tekstu

[Ostatnie polecenia Jezusa: p. 8,11-9,4]

Gdy Błogosławiony to powiedział, pozdrowił ich wszystkich i rzekł: „Pokój wam, niech pokój mój (15) powstanie wśród was. Strzeżcie się, aby was nikt nie zwiódł, mówiąc wam: «oto tu», albo «oto tam». Bo Syn Człowieczy jest w waszym Wnętrzu. Postępujcie (20) za nim. Ci, którzy go szukają, znajdą go. A więc idźcie i głosście ewangelią o królestwie. Nie ustanawiajcie (9,1) żadnej reguły ponad to, co wam nakazałem, i nie ustanawiajcie żadnego prawa, na wzór Prawodawcy, abyście nie zostali przez nie pochwyceni”. Gdy to powiedział, odszedł (od nich).

[Smutek uczniów i pocieszenie Marii: p. 9,6-23]

(Uczniowie) zasmucili się i bardzo płakali, mówiąc: „Jak mamy więc pójść do pogan i jak mamy przepowiadać ewangelię o królestwie Syna (10) Człowieczego? Jeśli On nie został oszczędzony, to jak my mamy być oszczędzeni?”. Wówczas wstała Maria i pozdrowiła wszystkich, i powiedziała do swoich braci: „Nie płaczcie (15) i nie smućcie się, nie poddajcie się zwątpieniu, bowiem Jego łaska będzie z wami wszystkimi i ona będzie was osłaniać. Raczej wychwalajmy Jego wielkość, gdyż on przygotował³¹ (20) nas i uczynił nas Człowiekiem”. Gdy Maria to powiedziała, zwróciła ich serce³² ku dobremu i (uczniowie) zaczęli zastanawiać się nad słowami Zbawcy.

[Maria przekazuje pouczenia Jezusa: p. 10,1-23]

(10,1) Piotr rzekł do Marii: „Siostró, wiemy, że Zbawca miłował cię bardziej od innych kobiet, powiedz nam te słowa Zbawcy, które (5) sobie przypominasz, te, które znasz, a których my (nie znamy) i których myśmy nie słyszeli”³³. Maria odpowiedziała i rzekła: „To, co jest ukryte, wam objawię”³⁴. I zaczęła mówić w (10) te słowa: „Ja – rzekłam – zobaczyłam Pana w widzeniu i powiedziałam do Niego³⁵: Panie, zobaczyłam cię dzisiaj w widzeniu. Odpowiedział mi, mówiąc: Błogosławiona jesteś, że nie wahasz się, (15) gdy Mnie widzisz, bo tam, gdzie jest Umysł, tam jest i skarb. I powiedziałam do Niego: Panie, teraz, czy ten, kto ma widzenie, ogląda je w (swej) duszy, czy też w (swym) duchu? Zbawca odrzekł (20) mówiąc: nie ogląda (go) w (swej) duszy, ani w (swym) duchu, ale to Umysł, który jest pośrodku, między tymi dwoma, on ogląda widzenie i on jest tym, który... [...brak p. 11-14...]”³⁶.

[Wstępowanie duszy: p. 15,1-17,9]

(15,1)... jego i Żądza rzekła: „Nie widziałam cię, gdy schodziłaś w dół, teraz zaś widzę cię, gdy wchodzisz w górę. Jak więc kłamiesz, ty, która do mnie nie należysz?” (5) Dusza odrzekła w te słowa: „Widziałam ciebie, chociaż ty mnie nie widziałeś, ani mnie nie poznałaś. Byłam dla ciebie ubraniem, ale ty mnie nie poznałaś”. To powiedziawszy, poszła z radością dalej. Z kolei podeszła do trzeciej mocy, którą nazywa się Niewiedzą. Ta zapytała duszę w te słowa: „Dokąd zmierzasz? Opanowano cię z (15) powodu niegodziwości, właśnie opanowano cię przy sądzeniu”. Dusza zaś rzekła: „Dlaczego mnie sądzisz? chociaż ja nie sądziłam. Opanowano mnie, chociaż ja nie panowałam. Nie poznano (20) mnie, chociaż poznałam to, że Pełnia ma być rozwiązana: zarówno to, co ziemskie, (16,1)

w tłumaczeniu niemieckim: „Seid euch gewiß und wenn ihr keine Gewißheit habt, seid gewiß angesichts der verschiedenen Gestalten der Natur”.

³¹ W tekście greckim: papOxy: „zjednoczył”.

³² W tekście greckim: papOxy: „umysł”.

³³ W tekście greckim papOxy: „Powiedz nam te słowa Zbawcy, które znasz, a których nie słyszeliśmy”.

³⁴ W tekście greckim, papOxy: „To czego nie znacie i co sobie przypominam, zwiastuję wam”.

³⁵ W tekście greckim, papOxy: „Gdy pewnego razu zobaczyłam w widzeniu Pana, powiedziałam”.

³⁶ Opowiadanie Marii Magdaleny z pewnością zapisano na stronach zaginionych, p. 11-14, gdyż na stronie 15 znajdujemy dalszy ciąg i dopiero na p. 17 przemówienie Marii się kończy, por. p. 17,7.

jak i to, co niebieskie”. Gdy dusza zniszczyła (w ten sposób) trzecią moc, podeszła wyżej i zobaczyła moc czwartą; zaś istniała (5) w siedmiu postaciach: pierwszą postacią była ciemność, drugą była żądza, trzecią – niewiedza, czwartą – pożądanie śmierci, piątą – królestwo ciała, (10) szóstą – szaleńcza przebiegłość ciała; siódmą zaś zapalczywa mądrość. Takie oto jest siedem mocy Gniewu, które pytają duszę: „Skąd przychodzisz (15) zabójczyni człowieka, albo dokąd idziesz, ty, która obezwładniasz to miejsce?” Dusza odrzekła, mówiąc: „To, co mnie pochwyciło, zostało zabite, a to, co mnie objęło, zostało zniszczone, a moja żądza się (20) skończyła i niewiedza zginęła. W świecie zostałam (17,1) uwolniona przez (inny) świat i w postaci przez wyższą postać³⁷. Gdyż węzeł zapomnienia istnieje tylko przez określony czas. Od tej chwili osiągnę ukojenie od (ograniczenia) czasu, w stosownej chwili w eonie milczenia”.

[Rozmowy uczniów i uczennic; zakończenie Ewangelii; p. 17,7-19,2]

Gdy to Maria powiedziała, zamilkła, bo do tej chwili Zbawca z nią rozmawiał. (10) Odezwał się Andrzej i rzekł do braci: „Powiedzcie, co sądzicie o tym, co powiedziała?”³⁸ Nie sądzę, aby Zbawca to powiedział. Bo doprawdy, pouczenia (15) te miały inne myśli³⁹. Odezwał się Piotr, wypowiadając się o sprawach tego rodzaju i zapytał się ich o Zbawcę: „Czy rozmawiał on potajemnie (20) przed nami z kobietą a «nie» jawnie?”⁴⁰ Czy więc powinniśmy się nawrócić i wszyscy jej posłuchać? Czy wybrał ją bardziej niż nas?” (18,1) Wtedy Maria zapłakała i rzekła do Piotra: „Bracie mój, Piotrze, o czym ty myślisz? Czy sądzisz, że ja to wymyśliłam sama w swoim (5) sercu, albo, że ja kłamię na temat Zbawcy?” Odezwał się Lewi i zwrócił się do Piotra: „Piotrze, od dawna jesteś zagniewany, a teraz widzę, że dręczysz tę kobietę jak (10) przeciwników⁴¹. Jeśli Zbawca uznał ją za godną, to kim jesteś ty sam, że ją odrzucasz?”⁴² Na pewno Zbawca znał ją bezbłędnie. Dlatego ukochał ją (15) bardziej niż nas. Wstydźmy się raczej tego i ubierzmy się w człowieka doskonałego, ruszajmy jak nam polecił, przepowiadać ewangelię i nie ustanawiajmy (20) innej reguły albo innego prawa, poza tym, co Zbawca powiedział”⁴³. Gdy (19,1) to Lewi powiedział, podjęli wędrowkę dla pouczenia i przepowiadania⁴⁴.

[Kołofon: p. 19,3-5]

Ewangelia Marii.

[Ewangelia Marii, fragmenty greckie]

Papirus z Oxyrhynchos 3525; por. BG: p. 9,5-10,14]

...Gdy (Zbawca) to powiedział, odszedł. Oni zaś zasmucili się i płacząc bardzo rzekli: „Jak mamy pójść do pogan, aby głosić ewangelię o królestwie Syna Człowieczego? Jeśli

³⁷ „uwolniona przez (inny) świat” można także przetłumaczyć „uwolniona (innego) świata” podobnie „postać uwolniona przez inną postać/od innej postaci”. Koptyjskie **ΕΒΟΛ ΖΝ** może oznaczać zarówno „przez” jak i „od”.

³⁸ W tekście greckim: papRyl: „Co sądzicie o tym, co powiedziano?”.

³⁹ W tekście greckim: papRyl: „Wydaje mi się to raczej sprzeczne z jego sposobem myślenia”.

⁴⁰ W tekście greckim: papRyl: „Czy Zbawca rozmawiał potajemnie z kobietą a «nie» jawnie, żebyśmy to wszyscy słyszeli?”.

⁴¹ W tekście greckim: papRyl: „jej przeciwnik”.

⁴² W tekście greckim: papRyl: „gardzić”.

⁴³ W tekście greckim: papRyl: „jak powiedział Zbawca”.

⁴⁴ W tekście greckim: papRyl: „Gdy Lewi to powiedział, odszedł i zaczął głosić ewangelię”.

Jego nie oszczędzili, jak nas oszczędzą?” Wtedy wstała Mariamme⁴⁵, pozdrowiła ich i ucałowała wszystkich, i rzekła: „Bracia, nie płaczcie, nie bądźcie smutni i nie wątpcie. Jego łaska będzie z wami i będzie was chronić. Składajmy raczej dzięki za Jego wielkość, bo nas zjednoczył i uczynił ludźmi”. Gdy to Mariamme powiedziała, zmieniła ich umysł i zaczęli rozważać na temat powiedzeń Zbawcy. Piotr powiedział do Mariamme: „Siostró, wiemy, że zostałeś bardzo umiłowana przez Zbawcę, jak żadna inna kobieta. Powiedz nam te słowa zbawcy, które znasz, a których nie słyszeliśmy”. Odrzekła Mariamme, mówiąc: „To czego nie znacie i co sobie przypominam, zwiastuję wam”. I zaczęła im (mówić) w te słowa: „Gdy pewnego razu zobaczyłam w widzeniu Pana, powiedziałam: «Panie, dzisiaj Cię zobaczyłam»”: On odrzekł: „Błogosławiona jesteś...”.

[Papiirus Rylands 463; por. BG, p. 17,4-19,5]

(i osiągnę) w końcu odpoczniecie⁴⁶ od biegu czasu w eonie milczenia”. To powiedziałszy, Mariamme zamilkła, jakby Zbawca tylko tyle jej powiedział. Andrzej powiedział: „Bracia, co sądzicie o tym, co powiedziano? Ja bowiem nie wierzę, żeby to Zbawca powiedział. Wydaje mi się to raczej sprzeczne z Jego sposobem myślenia”. W sprawie tych wydarzeń wyraził zdanie Piotr, mówiąc: „Czy Zbawca rozmawiał potajemnie z kobietą, a «nie» jawnie, żebyśmy to wszyscy słyszeli? Czy chciał ją uznać godniejszą od nas [...] (że ja kłamię na temat) Zbawcy”. Lewi powiedział do Piotra: „Piotrze, zawsze byłeś skłonny do gniewu i teraz sprzeciwiasz się tej kobiecie, jak jej przeciwnik. Jeśli Zbawca ją uznał za godną, to kim jesteś ty, aby nią gardzić. Bo bez wątplenia ją znał i niezawodnie ukochał. My powinniśmy się raczej tego wstydzić i przybrać się w nowego człowieka i wypełniać to, co nam powierzono. Przepowiadajmy ewangelię bez ustanawiania nowej reguły, i bez wydawania prawa, jak powiedział Zbawca”. Gdy Lewi to powiedział, odszedł i zaczął głosić ewangelię. Ewangelia Mariamme.

Komentarz

[Rozmowa Jezusa z uczniami i uczennicami: p. 7,1-8,11]

Trudno odtworzyć treść zaginionych stron p. 1-6. Wydaje się, że EvMar⁴⁷ obejmowała na tych stronach wykład Zbawcy, albo dialog z apostołami. Fragmenty p. 7,1-9 zawierają uwagi na zakończenie objawienia. W p. 7,1,-8,11 Zbawca poucza o rozwiązaniu materii (ύλη) przez powrót do początku („korzenia”) trzech postaci ukształtowanej materii, to jest φύσις, πλάσμα i κτίσις. Pojęcia te mogą wskazywać na trzy różne formy śmiertelnych istot. Jeśli podstawą wykładu genezy widzialnego świata była mitologia walentynian, to przyczyną powstania widzialnego, materialnego świata i bytów śmiertelnych, w tym także pomieszania natur, był upadek Mądrości, stwórczej Sophii. „Natura materii” ma charakter złożony, jej powrót do początku oznacza unicestwienie. Według dalszego pouczenia (p. 7,17-22) istnieje jeszcze jeden rodzaj „natury”, który dotyczy człowieka, jako „natura rozpusty” (p. 7,15). Ma znaczenie moralne. Nie jest „grzechem” świata

⁴⁵ W różnych utworach gnostyckich i w różnych rękopisach imię Marii, zapisane jest różnie, jako Maria, Mariam, Mariamme. Podaję tak, jak zapisano w danym utworze.

⁴⁶ ἀνάπαυσις.

⁴⁷ Por. Wykaz skrótów dla koptyjskich tekstów gnostyckich, z Nag Hammadi, Codex Tchacos i Berolinensis Gnosticus 8502 w: Myszor, 2008, s. 13-16.